

Biuletyn Koła Miłośników Dziejów Grudziądza

Numer 13 (18)

Data odczytu: 12.5.2004

Data wydania: 13.5.2004

Referent: mgr Stanisław Poręba

Rok II

DR JÓZEF ULATOWSKI (1860-1934) – PRZYJACIEL Z LAT SZKOLNYCH JANA KASPROWICZA.

Do szeroko znanych postaci w Grudziądzu, w okresie dwudziestolecia międzywojennego należał chemik, dziennikarz i pamiętnikarz dr Józef Ulatowski. Za kilka miesięcy minie 70 rocznica jego śmierci oraz 110 rocznica ukazania się drukiem nr 1 „Gazety Grudziądzkiej”, z redakcją, której był związany przez 12 lat.

Józef Jastrzębiec – Ulatowski urodził się 29 października 1860 r. w rodzinie ziemiańskiej Serafina i Wandy z Zawadzkich. W rodzinie jego były bardzo żywe tradycje Powstania Styczniowego 1863 r.; ojciec był komendantem wojennym na powiat inowrocławski do spraw pomocy powstańcom, stryj Władysław walczył w oddziałach powstańczych na terenie ziem zaboru rosyjskiego.

Józef w okresie nauki w gimnazjum inowrocławskim był członkiem i działaczem tajnego kółka filomackiego „Wincenty Pol”. Członkiem tego kółka był też przyszły wybitny polski poeta i tłumacz Jan Kasprowicz (1860 – 1926), z którym się zaprzyjaźnił. Po zdaniu matury w 1883 r. studiował filozofię i chemię we Wrocławiu, Berlinie i Greifswaldzie.

We Wrocławiu należał do aktywnych członków Towarzystwa Literacko-Słowiańskiego. Wygłaszał na zebraniach Towarzystwa referaty i koreferaty na tematy dziejów literatury polskiej i dziejów Polski. W Greifswaldzie był członkiem Towarzystwa Naukowego Akademików Polaków. Studia ukończył z tytułem doktora filozofii i chemii. Znał 8 języków obcych w mowie i piśmie. Uniwersytet w Greifswaldzie zaproponował mu pozostanie na uczelni w charakterze docenta. Odmówił, albowiem postanowił powrócić i działać na terenie kraju.

Po studiach osiedlił się w Wielkopolsce. Podjął pracę jako chemik w stacji doświadczalnej dla rolnictwa w Żabikowie k. Poznania. Później pracował jako chemik w cukrowni w Żninie. Tam uległ wypadkowi i częściowo utracił wzrok. Wypadek zmusił go do zmiany zawodu i podjęcia pracy dziennikarskiej w redakcji „Lecha” w Gnieźnie. Następnie przez 3 lata pracował jako dziennikarz w „Dzienniku Kujawskim” w Inowrocławiu. Pełnił też okresowo funkcję redaktora odpowiedzialnego tego pisma. W tym okresie wstąpił do Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” i Towarzystwa Czytelni Ludowych (TCL). W maju 1904 r. zawarł związek małżeński z Wandą z Kuźnickich. Za publikowanie artykułów piętnujących antypolską działalność hakaty, został przez pruski sąd skazany na pół roku więzienia.

Po odbyciu kary, władze pruskie zmusiły wydawcę „Dziennika Kujawskiego” do zwolnienia go z pracy. Wtedy pomógł mu Wiktor Kulerski i w styczniu 1906 r. sprowadził go do Grudziądza, a następnie zatrudnił jako dziennikarza w redakcji „Gazety Grudziądzkiej”. W Grudziądzu nawiązał kontakty z miejscowymi organizacjami gospodarczymi i społeczno-oświatowymi, jak: „Sokół”, Towarzystwo Przemysłowców Polskich, Spółka Budowlana „Bazar”, Towarzystwo Oświatowe „Jedność” i Powiatowy Komitet Wyborczy. W zarządzie Głównym TCL w Poznaniu przez wiele lat reprezentował Pomorze. Pełnił też funkcję delegata TCL na powiat grudziądzki, później na miasto Grudziądz. W 1910 r.

należał do grona głównych założycieli Towarzystwa Śpiewaczego „Lutnia”. W latach I wojny kwiatowej, w pewnych okresach czasu pełnił funkcję redaktora odpowiedzialnego „Gazety Grudziądzkiej”. W 1918 r. zrezygnował z pracy w redakcji „Gazety Grudziądzkiej” i przy ul. Toruńskiej 5 założył Laboratorium Analiz Chemicznych. Podjął też pracę jako ekspert do spraw pożarnictwa Ochotniczej Straży Pożarnej. Społeczeństwo polskie Grudziądzka wybrało go na członka Polskiej Rady Ludowej na Miasto Grudziądz i na delegata na Polski Sejm Dzielnicowy w Poznaniu (3-5 XII 1918).

Po powrocie Grudziądzka w granice Macierzy należał do współzałożycieli grudziądzkiej Spółdzielni Spożywców „Zgoda”. Około 1928 r. został grudziądzkim przedstawicielem „Słowa Pomorskiego”. Współpracował też m. in. ze „Strażakiem Pomorskim” w Grudziądzu i grudziądzkim pismem dla młodzieży „Od Naszego Morza”. W 1928 r. wyszła drukiem broszura „Co powinien każdy wiedzieć o ogniu?”, napisana przez niego wspólnie z Leonem Kaszewskim. Około 1930 r. spisał swoje wspomnienia z okresu pobytu w inowrocławskim gimnazjum pt. „Wspomnienia z czasów gimnazjalnych w Inowrocławiu (1872- 1883). Ukazały się one drukiem w pracy doktorskiej Wandy Brzeskiej; pt. „Lata szkolne Jana Kasprowicza. Inowrocław 1872 –1879” (Poznań 1931, s. 77-94).

Dr Józef Ulatowski zmarł 18 września 1934 r. w Grudziądzu i pochowany został na Cmentarzu Katolickim, przy ul. Cmentarnej 1. Grób jego nie zachował się do dnia dzisiejszego.

Pierwszym badaczem życia i działalności dr J. Ulatowskiego był toruński dziennikarz Mieczysław Dereżyński. Opublikował on artykuł: „Doktor z Kujaw, który żyć nie umiał. Tragiczne dzieje Józefa Ulatowskiego” („Gość Świąteczny”, dodatek do „Gazety Grudziądzkiej”, 1936, nr 49 z 6 XII).

Dr J. Ulatowski był właścicielem ciekawego „archiwum historyczno – literackiego”, składającego się z dokumentów o pomorskich filomatach i pamiątek po Janie Kasprowiczu, wśród których był zeszytek liczący 46 kart, zawierający najstarsze utwory poety. Zeszytek ten poeta przedarł na 4 części i wyrzucił... Archiwum zaginęło prawdopodobnie w latach II wojny światowej.